

תמצית הש"ס

שבועות ל"ז. – עבודה זרה י"ח:

0527692282 - פרטים

ל"ז. חיוב קרבן ומלקות כשיש התראה-

הגמ' מסתפקת מה הדין באופן שהיה מזיד על הפקדון, והתרו בו, אם גם בזה חייב קרבן, או שבזה חייב מלקות, או שלוקה ומביא קרבן.

והא דאיתא בברייתא שנזיר טמא שונה משבועת הפקדון שכן נזיר לוקה ובשבועת הפקדון אינו לוקה. הגמ' אומרת שבהכרח איירי בהתרו, דאל"כ נזיר נמי אינו לוקה, ומ"מ אין ראייה שבשבועת הפקדון מביא קרבן ואינו לוקה, ד"ל שהכונה שבשבועת הפקדון לא מספיק מלקות, אבל נזיר טמא די לו במלקות, והקרבן הוא כדי שתחול עליו נזירות בטהרה.

הכופר בממון שיש עליו עדים או שטר

לשיטת רבה הכופר בממון שיש עליו עדים פטור משבועת הפקדון כיון שלא מועילה לו כפירתו.

והא דאיתא בברייתא שהמודה לאחד מהאחים או השותפים או שכפר על מלוה בשטר או בעדים פטור, לרבה צ"ל שהכונה שמודה בעצם ההלואה וטוען שלא לזה בעדים או בשטר, או טוען שלא לזה משנים אלא לזה הכל מאחד.

והא דאיתא לעיל (ל"ב:) שב' כיתי עדים שכפרו בזה אחר זה, שתיהן חייבות מפני שהעדות היתה יכולה להתקיים בשתיהן, אע"פ שכשכפרה הראשונה היתה השניה יכולה להעיד, צ"ל דאיירי שבשעת כפירת הראשונה היו שני העדים של הכת השניה קרובים דרך נשותיהם, והיו נשותיהם גוססות, דאף שרוב גוססים למיתה, מ"מ בשעה זו לא מתו.

ל"ז: וכן הא דאיתא בברייתא שהטוען טענת גנב בפקדון ונשבע והודה, ואח"כ באו עדים חייב קרבן חומש ואשם, (ואם הודה אחרי שבאו עדים משלם כפל ואשם), גם בזה צ"ל שבתחילה היו קרובים בנשותיהם.

הגמ' מוכיחה שלא כדברי רבה מהא דאיתא בברייתא שנזיר לוקה ושבועת הפקדון אינו לוקה, וכיון דלוקה בהכרח איירי שיש עדים שהתרו בו, ובהא דאין לוקה בשבועת הפקדון, אלא מביא קרבן. תיבתא דרבה תיבתא.

שיטת רבי יוחנן שהכופר בממון שיש עליו עדים חייב, אך אם יש עליו שטר פטור, ואין לומר דטעמיה משום דעדים יכולים למות, שהרי גם שטר יכול להאבד, אלא הטעם מפני ששטר יש בו שעבוד קרקעות, ואין מביאים קרבן על כפירת שעבוד קרקעות.

הנשבעים שאינם יודעים עדות על קרקע לריו"ח פטורים, דאין חייבים על כפירת שעבוד קרקעות, ולרבי אלעזר חייב.

הגזול שדה מחבירו ושטפה נהר- לר"א חייב להעמיד לו שדה אחרת, ולרבנן אומר לו הרי שלך לפניך. הגמ' מבארת שר"א דורש רבוי ומיעוט (וכחש בעמיתו בפקדון או מכל אשר ישבע עליו לשקר), ולא נתמעטו אלא שטרות, ורבנן דורשים כלל ופרט ונתמעטו קרקעות

עבדים ושטרות, דבעינן דבר המיטלטל וגופו ממון, ועבדים הוקשו לקרקעות. הגמ' אומרת שרבי אלעזר הנ"ל ודאי סובר כר"א, אבל ריו"ח לא בהכרח סובר כרבנן, דאף לר"א כיון דכאן כתיב "מכל" ולא הכל, נתמעטו גם קרקעות.

ל"ח. מתי חייב כמה פעמים-

אם תבעוהו כמה בני אדם ונשבע שאין לכם בידי חייב אחת, ואם פירט- לר"מ חייב על כל אחת, ולר"י אם אמר לא לך ולא לך חייב על כל אחת, ולר"א היינו דווקא כשהזכיר בסוף שבועה, ולר"ש דווקא כשהזכיר בכל אחד שבועה.

במה נחלקו ר"מ ור"י- לשמואל כללו של ר"מ לא לך ולא לך הוא פרט לר"י, וכללו של ר"י לא לך לא לך בל"ו, הוא פרט לר"מ. ולריו"ח ולא לך הוא פרט בין לר"מ בין לר"י, ונחלקו בלא לך, שלר"מ זה פרט, (ורק שבועה שאין לכם בידי זהו כלל), ולר"י זה כלל.

והא דאיתא במתני' גבי פקדון ותשומת יד וגבי חיטים שעורים שאם פירט חיטים ושעורים וכו' חייב על כל אחת, לשמואל צ"ל שזה לשיטת רבי שסובר שאף כשהוסיף ו' הוי פרט.

אם תבעו פקדון ותשומת יד גזל ואבידה ונשבע שאין לו בידו כלום חייב אחת, ואם פירט חייב על כל אחת. ופרוטה אחת מכולם יחד מצטרפת לריו"ח. ונחלקו רב אחא ורבינא אם חייב פעם נוספת על השבועה הכללית, או שחייב רק על כל מה שפירט בשבועה, ולמ"ד שלא חייב על השבועה הכללית, הא דתני רבי חייא שאם תבעוהו ה' בני אדם חייב כ' חטאות, לא איירי בחיטים שעורים וכוסמין בצירוף השבועה הכללית, אלא בפקדון תשומת יד גזל ואבידה. ובאופן זה אם נשבע שאין לך בידי פקדון תשומת יד גזל ואבידה, ולא לך ולא לך ולא לך חייב חמש על כל אחד.

אם תבעו חיטים ושעורים וכוסמין ונשבע שאין לו בידו כלום חייב אחת, ואם פירט חייב על כל אחת, ולר"מ אפי' אם תבעו חיטה שעורה וכוסמת חייב על כל אחת, ולשמואל הנ"ל איירי שאמר חיטה שעורה כוסמת בל"ו, וקמ"ל שאף שתבעו חיטה ונשבע חיטים, בכלל חיטה חיטים וחייב.

שבועת הדיינים:

שבועת מודה במקצת

ל"ח: אם טענו לפחות שתי כסף, והודה לו לפחות בפרוטה, חייב שבועה.

אם תבעו מנה לאביך בידי והודה במקצת פטור, מפני שהוא כמשיב אבידה.

מתי נחשב כופר הכל ופטור- אם כפר בכל התביעה, או שהודה בדבר שלא תבעו פטור, וכגון שתבעו כסף והודה בפרוטה, או שתבעו

זהב והודה בכסף, אבל טריטית פונדיון ופרוטה הם דבר אחד, תבואה וקטניות הם ב' מינים, אבל פירות וקטניות הם מין אחד. ואם תבעו כסף ופרוטה והודה בפרוטה חייב. ורבן גמליאל מחייב אף בטענו חייטים והודה לו בשעורים. ואם תבעו כדי שמן והודה לו בקנקנים, לאדמון ור"ג חייב, ולחכמים פטור.

ואם הודה לו ולמחרת אמר שכבר נתן לו הכל פטור, ואם הכחיש חייב. וכן אם כשהודה אמר לו אל תתנני אלא בפני עדים, ולמחרת טען שנתן לו ואין עדים חייב.

ואם תבעו כלים וקרקעות והודה באחד מהם וכפר בשני, או שהודה במקצת הקרקעות, פטור, ואם הודה במקצת הכלים חייב, והנכסים שאין להם אחריות זוקקים שבועה גם נכסים שיש להם אחריות.

דיני שבועת הדיינים

לרב משביעים אותו בשבועה האמורה בתורה "ושביעך בד' אלוקי השמים וכו' ", לרבי חנינא בר אידי משביעים בשם המיוחד, ולרבנן משביעים אף בכינוי.

נקיטת חפץ - צריך הנשבע לתפוס בידו חפץ או ס"ת או תפילין, כאברהם שהתפס לאליעזר ברית מילה, ודיין שהשביע בלי נקיטת חפץ נחשב טועה בדבר משנה, וכן הלכה. ולרב פפא אין להשביע בתפילין, ואם השביע בתפילין נחשב טועה בדבר משנה, ואין הלכה כרב פפא, אלא לכתחילה ישבע בס"ת, ות"ח יכול להשבע לכתחילה בתפילין.

צריך לעמוד בשעה שנשבע, ות"ח נשבע מיושב.

ל"ט. יכול להשבע בכל לשון שהוא מבין. כמו פרשת סוטה ויודי מעשר וק"ש ותפילה וברכת המזון ושבועת העדות ושבועת הפקדון.

מה היו הבי"ד אומרים למי שבא לישבע

חומרת השבועה לשקר - אומרים לו הוי יודע שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה בסניי "לא תשא את שם ד' אלוקיך לשוא, (ואין הטעם משום שניתנה בסניי, דמאי שנא מעשרת הדברות, ואין הטעם משום דחמירא, דאינה חמורה יותר מכריתות ומיתות בי"ד, אלא כדלהלן דכתיב בה לא ינקה).

ושונה השבועה משאר מצוות, דבכל העבירות כתיב בהו ינקה (והא דכתיב "ונקה לא ינקה" היינו שלשבים ינקה ולשאינם שבים לא ינקה), ונפרעים רק ממנו (והא דכתיב בנותן מזרעו למולך שנפרעים משפחתו, והטעם משום שמחפים עליו, מ"מ אינם מקבלים עונש כרת כמותו, אמנם נענשים בעונש חמור, וכל העולם אע"פ דשכולם ערבים זה בזה, אין נענשים אלא אלו שבידם למחות, ונענשים בדין הקל, והצדיקים אינם נענשים), ואם יש לו זכות תולים לו שניים ושלשה זורות, ושבועת שקר כתיב בה "לא ינקה", ונפרעים ממנו וממשפחתו (באותו עונש שלו) ומכל העולם כולו (בדין חמור, והצדיקים ממשפחתו ומכל העולם נענשים בדין הקל), ונפרעים ממנו לאלתרו, והשבועה מכלה אף דברים שאש ומים אין מכלים אותם.

אם אמר איני נשבע פוטרים אותו מיד וישלם מיד, ואין משהים אותו כדי שלא יחזור בו, ואם רוצה לישבע אומרים העומדים שם זה לזה "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וכו' ", וגם המשביע בכלל זה, דכתיב "שבועת ד' תהיה בין שניהם".

היו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעים אותך, אלא על **דעת המקום ועל דעת בי"ד**, (ומשום המעשה בקנה שהיה עם רבא) וכמו שעשה משה כשהשביע את ישראל, (והשביע שם גם את הדורות הבאים ואת הגרים העומדים להתגייר, בין מצוות האמורות בסניי בין מצוות העתידות להתחדש כמו מקרא מגילה).

ל"ט: סכום הטענה והכפירה - לרב צריכה הכפירה להיות בשתי כסף מתוך התביעה, ולשמואל הטענה היא שתי כסף, והכפירה או ההודאה היא פרוטה. הגמ' מבארת איך פירשו רב ושמואל את הפסוק "אשר יאמר כי הוא זה" ומה דרשו מתיבת כסף. ולהלן מ. מביאה הגמ' מדברי רבי חייא לסייע לרב.

מתי התביעה היא דווקא על מין מסוים, ומתי התביעה היא על השווי-

התובע שתי כסף והודה בפרוטה - במתני' איתא דפטור, לרב טעם הפטור משום שלא הודה בשתי כסף, ולשמואל טעם הפטור משום שהתביעה היא דווקא כסף, וא"כ ההודאה בפרוטה אינה ממין הטענה. והיכא שתבעו ליטרא זהב אף לרב כוונתו לזהב דווקא, ולכן אם הודה בליטרא כסף אין ההודאה ממין הטענה ופטור.

מ. התובע דינר זהב והודה לו בדינר כסף או בטריטית או בפונדיון או בפרוטה - במתני' איתא דחייב, כיון שכולם מין מטבע. לשמואל איירי שטענו דינר מטבעות, ולכן ההודאה ממין הטענה, ולרב בלאו הכי הטענה אינה דווקא על זהב דווקא.

התובע דינר זהב זהוב - טבוע, והודה בדינר כסף חייב, לרב היינו דווקא כשאמר זהוב, ולשמואל כל האומר דינר זהב כאומר דינר זהוב.

א"צ טענת שתי כסף אלא בטענת מלוה והודאת לוח, אבל אם יש עד אחד המסייע למלוה, חייב אפי' בטענה של פרוטה.

טענו חייטים ושעורים והודה לו באחד מהם

לשמואל חייב, ולרבי יצחק כך שיטת רבי יוחנן, ודעת ר"ל בזה אינה ברורה, ולרבי חייא בר אבא (מ:; דעת ריו"ח שפטור.

מ: הגמ' מדייקת מדברי המשנה (ל"ח:; בדין טענו חייטים והודה לו בשעורים, ובדין טענו כלים וקרקעות, שאם הודה באחת מתוך שתי טענות חייב, והגמ' דוחה שהדין הראשון בא לאשמועינן כוחו דר"ג שמחייב, והדין השני בא לאשמועינן דין גלגול שבועה, (והכא עיקר ובקידושין כדי נסבא).

והא דאיתא בברייתא שאם טענו שור והודה בשה פטור, אבל אם טענו שור ושה והודה בשה חייב, תלמוד ערוך בפי ריו"ח דזו שיטת אדמון.

טענו חייטים וקדם והודה לו בשעורים, אם נראה כמערים שקפץ להודות לפני שיתבענו גם שעורים, חייב אם תובעו גם שעורים (לשמואל), ואם כוונתו להודות פטור.

סכום ההודאה והכפירה-

טענו ב' מחטים והודה לו באחת מהן חייב.

טענו כלים ופרוטה והודה בכלים וכפר בפרוטה פטור, והיינו כרב דכפירת טענה צריכה להיות שתי כסף, ואם הודה בפרוטה וכפר בכלים חייב, והיינו כשמואל שטענו חייטים ושעורים והודה באחת מהן חייב.

שבועת היסת

כופר הכל משביעים אותו שבועת היסת, י"א שאפי' בטוען מנה לי בידך, והוא טוען אין לך בידי, נשבע שבועת היסת, והטעם משום דחזקה אין אדם תובע אא"כ יש לו, ואף דחזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, אין כוונתו אלא להשתמט עד שיהיה לו. וי"א שאינו נשבע אלא כשהודה ולמחרת אמר שכבר נתנו, אבל במקרה הראשון פטור, דליכא דררא דממונא.

המלוה על המשכון ואבד המשכון

מתי נחשב כופר הכל ומתי מודה במקצת - אם הלוה טוען שהמשכון היה שוה כשיעור כל החוב, והמלוה טוען שהיה שוה פחות, פטור. אבל אם הלוה מודה שלא היה שוה כשיעור כל החוב, אבל טוען שהיה שוה יותר ממה שאמר המלוה, חייב המלוה להשבע, ואף שמעיקר הדין היה צריך הלוה להשבע, אינו נשבע שמא ישבע ויוציא המלוה את הפקדון ושמא הלוה לא דקדק בשומא, ויפסלנו לעדות ושבועה. אמנם השתא דקיימא לן שהמלוה צריך להשבע שאינה ברשותו, ישבע המלוה שאינה ברשותו, ואח"כ ישבע הלוה כמה היה שוה, שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון.

וכן אם הלוה טוען שהיה שוה יותר מהחוב והמלוה טוען שהיה שוה כשיעור החוב פטור, אבל אם המלוה מודה שהיה שוה יותר מהחוב, אבל טוען שהיה שוה פחות ממה שאמר הלוה, המלוה חייב להשבע.

מ"ג: שיטת שמואל שאם אבד המשכון הפסיד המלוה את החוב אפי' אם אין המשכון שוה כשיעור החוב, ואם נתן לו שתי משכונות שווים ואבד אחד מהם, לשמואל לא הפסיד הכל, ולרב נחמן הפסיד חצי מהחוב, ואם נתן לו שתי משכונות שונים ואבד אחד מהם, לרב נחמן לא הפסיד הכל, ולנהרדעי הפסיד הכל.

והא דתנן במתני' שלא הפסיד אלא כשיעור המשכון, יש לחלק בין פירש ללא פירש, לרש"י מתני' בפירש שאינו מקבלו אלא בשוויו, ולתוס' בסתמא אינו מקבלו אלא בשוויו, ורק אם פירש שהוא כנגד כל החוב הפסיד הכל.

והנה נחלקו ר"א ור"ע היכא שהלוה על המשכון ואבד המשכון, שלר"א ישבע ויטול מעותיו, ולר"ע הפסיד מעותיו, ואם הלוה בשטר לכו"ע אם אבד המשכון הפסיד מעותיו.

מ"ד: הגמ' אומרת שאין הכרח להעמיד שהמשכון לא שוה כשיעור החוב ונחלקו בדשמואל שר"א סובר שמשכון שאינו שוה כנגד החוב אינו אלא לזכרון דברים, ודינו כש"ח שנשבע שלא פשע ויטול מעותיו, ור"ע סובר כשמואל שקיבלו לשם משכון, ובשטר מודה ר"א דכיון שהשטר הוא הזכרון דברים, א"כ המכון הוא משכון. ד"ל שאם המשכון לא שוה כשיעור החוב לכו"ע לא הפסיד הכל, ואם משכנו שלא בשעת הלואה לכו"ע קנה המלוה את המשכון, כדברי רבי יצחק (ד"ף מ"ולך תהיה צדקה" ששלא בשעת הלואה בע"ח קונה משכון), וי"ל שאיירי במשכון בשעת הלואה ונחלקו אם

דין שומר אבידה כש"ח כדעת רבה, או כש"ש כדעת רב יוסף משום שכו מצוה, ומלוה על המשכון נמי מצוה עבד, או שלכו"ע שומר אבידה דינו כש"ש, ונחלקו אם כשהמלוה צריך למשכון להשתמש בו, ומנכה מהחוב דמי השכירות, ג"כ דינו כש"ש, או שדינו כש"ח דבזה לאו מצוה קעביד.

מ"ד: שמיטת כספים במלוה על המשכון - לרשב"ג מלוה על משכון אינו נשמת בשביעית אע"פ שאין המשכון שוה כנגד החוב, ולריה"ג רק אם היה המשכון כנגד החוב אינו משמט. הגמ' אומרת שאין הכרח שנחלקו בדשמואל, אם המשכון הוא כנגד כל החוב או לא. ד"ל שלכו"ע שגם לרשב"ג רק מה שכנגד המשכון אינו נשמת, ולריה"ג הכל נשמת, דאין המשכון אלא לזכרון דברים בעלמא.

כל הנשבעין:

אלו נשבעים ונוטלים - כל הנשבעים שבתורה ע"י שבועתם פטורים מלשלם, דכתיב "ולקח בעליו ולא ישלם", ואלו נשבעים ונוטלים - שכיר, גזלן, נחבל, שכנגדו חשוד על השבועה, וחונני על פנקסו, וכפי שיבואר להלן.

שיטת רבי יהודה שבשכיר גזלן וחובל אין נשבע ונוטל אלא בהודאה במקצת דהפכו חכמים את השבועה מהנתבע לתובע, אבל היכא דאין שבועה לא תיקנו שבועה ליטול.

מתי השכיר נשבע ונוטל

שכיר שאמר לבעה"ב תן לי שכרי שלא קיבלתי, ובעה"ב טוען שנתן, נשבע השכיר ונוטל, וזו תקנה קבועה, שעקרו רבנן את השבועה מבעה"ב ושדיוה אשכיה.

מ"ה: טעם תקנה זו אינה משום כדי חייו, דא"כ למה יפסיד בעה"ב, שהרי שניהם צריכים בעל כרחם לשכור ולהשכיר, אלא טעם התקנה משום שבעה"ב טרוד בפועליו, ונשבע כדי להפיס דעת בעה"ב, ולא תיקנו שיתן בפני עדים, משום שזו טירחא, ולא תיקנו שישלם מראש, משום שלשניהם נח שהתשלום יהיה בסוף לבעה"ב פעמים אין מעות, והפועל כדי שלא יוציאם עד הלילה.

אם עבר זמנו אינן נשבע ונוטל, דאף שהוא טרוד בפועליו, מ"מ יש חזקה שכשמוגיע הזמן החיוב זוכר כדי שלא לעבור על "בל תלין", ויש חזקה נוספת שאין השכיר משהה שכרו, אבל לשכיר יש רק חזקה אחת, שאינו עובר ב"לא תגזול" ולכן המוציא מחבירו עליו הראיה.

ואם שכרו שלא בפני עדים לרב ושמואל וריו"ח מתוך שיכול לומר לא שלא שכרו, נאמן ששכרו ושילם לו, ואין הדבר ברור מה דעת ר"ל בזה.

ולפי זה שבועת השומרים היא דווקא כשהפקיד בעדים, דאל"כ אינו נשבע כיון שיש לו מיגו שהיה טוען שלא קיבל לשמור, ואיירי שיש שטר, דאל"כ נאמן לומר החזרתי במיגו דנאנסו. הגמ' מוכיחה מדברים אלו שהמפקיד בעדים א"צ להחזיר בעדים, אבל המפקיד בשטר צריך להחזיר בעדים.

מ"ו: אם היוכוח הוא כמה קצצו בשכרו, אינו נשבע ונוטל, אלא המוציא מחבירו עליו הראיה, מפני שאדם זוכר כמה קצץ, וכן הדין באומן.

ובברייתא איתא שאם הטלית ביד האומן על בעה"ב להביא ראיה, ואם נתנה לו, בזמנו נשבע ונוטל, עבר זמנו המוציא מחבירו עליו הראיה. רב נחמן בר יצחק מבאר שמה שבזמנו נשבע ונוטל, ולא ישבע בעה"ב ויפסיד אומן, משום שהברייתא היא לשיטת ר"י, דס"ל שכל זמן שהשבועה אצל בעה"ב, השכיר נשבע ונוטל.

והיינו דאיתא בברייתא שלרבנן אם לא עבר הזמן נשבע השכיר ונוטל, ואם עבר הזמן אינו נשבע ונוטל, ולר"י השכיר נשבע דווקא אם בעה"ב טוען ששילם חלק או שהיוכוח הוא כמה קצצו, אבל אם בעה"ב טוען שלא שכרו מעולם או ששילם הכל, המוציא מחבירו עליו הראיה. וביאר רבא שלר"י בשבועה דאורייתא תיקנו חכמים שהשכיר ישבע ויטול, אולם אם השבועה היא מדרבנן לא עשו חכמים תקנה לתקנה, ולחכמים עשו חכמים תקנה לתקנה, ומ"מ סוברים חכמים שבקציצה ודאי בעה"ב זוכר, ולכן בעה"ב נשבע.

מתי נגזל נשבע ונוטל

גזלן שיש עדים שנכנס לבית חבירו למשכנו שלא ברשות, וטוען הבעלים שנטל כליו, והוא אומר לא נטלתי, הרי הבעלים נשבע ונוטל. הגמ' מעמידה כשראו שמשכנו וטוען שלקח עוד כלים תחת כנפיו, אבל בלאו הכי יתכן שלבסוף לא משכנו, כמו שהמחזיק גרזן ואומר שיקצוץ דקל של פלוני אין לחייבו משום שמצאוהו קצוץ, דיתכן שלבסוף לא קצצו.

מ"ו: מי שראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא, אינו נאמן לומר לקוחים הם בידי, אא"כ בעה"ב עשוי למכור כליו, או שזה דברים שדרך להטמינם, או שהוא אדם צנוע שדרכו להטמין. וכל זה בטוען שאולים הם בידך, אבל בטוען שהוא גזלן בכל גוונא לא נאמן, דלאו כל כמיניה לאחזוקי איניש בגזלותא. ובדברים שאין עשויים להשאיל ולהשכיר נאמן לטעון שמכרם לו.

כשצריך בעה"ב להשבע, יכולים להשבע גם השומר או אשתו, והגמ' מסתפקת מה הדין בשכירו ולקיסו, תיקו.

ואם טען שלקח לו כוס כסף, אם הוא אמיד או ססומכים עליו להפקיד אצלו דבר כזה, נשבע ונוטל, ואם לא אינו נשבע ונוטל.

מתי נחבל נשבע ונוטל

חובל שיש עדים שהנחבל נכנס שלם ויצא חבול, וטוען הנחבל שהוא חבל בו והוא אומר לא חבלתי, נשבע הנחבל ונוטל.

ואם הוא חבול במקום שלא יכול לחבל בעצמו, ולא שייך שזה קרא מחיכוך הכותל (כגון נשיכה בגבו או בין אצילי ידיו), ואין שם אחר, נוטל שלא בשבועה.

שכנגדו חשוד על השבועה, הוא נשבע ונוטל

אם הנתבע חשוד על השבועה, וכגון שנשבע לשקר בין בשבועת העדות בין בשבועת הפקדון ואפי' בשבועת שוא שזו כפירת דברים בעלמא, או שהוא משחק בקוביא (שהוא פסול מדרבנן) או מלוה בריבית או מפריח יונים או סוחר בשביעית, הרי התובע נשבע ונוטל.

בשבועת ביטוי כגון אוכל ולא אוכל כיון ששייך לומר שנשבע באמת, לא נעשה חשוד, אבל אכלתי ולא אכלתי נעשה חשוד.

מ"ז. ואם שניהם חשודים לרבי יוסי חזרה שבועה למקומה, ולר"מ יחלוקו. וי"א שרבי יוסי הוא סובר שיחלוקו. ורב נחמן הורה למעשה שיחלוקו.

מה הכונה חזרה שבועה למקומה-

לרבותינו שבבבל והיינו רב ושמואל, חזרה שבועה לסיני שהשביע הקב"ה "לא תגזול" ובי"ד אין נזקקים לדבר, וכמו שמצינו שיתומים שבאים להפרע מהלוה א"צ להשבע, אבל אם היתומים באים להפרע מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה, ואמרו רב ושמואל שכל זה כשמת המלוה ואח"כ מת הלוה, אבל אם הלוה מת לפני המלוה, כבר נתחייב המלוה שבועה לבני הלוה, ואין אדם מוריש ממון שהוא חייב עליו שבועה לבניו, ומבואר שלרב ושמואל אם שני הצדדים לא יכולים להשבע אין כאן לא שבועה ולא פרעון.

ולרבותינו שבא"י והיינו רבי אבא, חזרה שבועה למחויב לה, וכמו שמצינו בתביעה על חטיפת נסכא שהיה לתובע עד אחד, והנתבע הודה בחטיפה וטען שזה שלו, דא"א לחייבו לשלם על פי עד אחד, וא"א לחייבו שבועה שלא חטף דכיון שהודה שחטף הוי כגזלן לגבי שבועה זו, ואין לומר שישבע ששלו חטף, דאין זו שבועה המוטלת עליו, ומתוך שאינו יכול לישבע משלם.

רבא אמר שמסתבר כרבי אבא, דתני רבי אמי "שבועת ד' תהיה בין שניהם" ולא בין הירוששים, ובהכרח איירי שהירוש אמר חמישים ידענא וחמישים לא ידענא, (דאם טוען ברי למה אינו יכול לישבע), ומבואר שאביו היה חייב בטענה זו ורק הירוש פטור.

מ"ז: ורב ושמואל דורשים מפסוק זה כרבי שמעון בן טרפון שהשבועה חלה על שניהם. (עוד דרש ר"ש בן טרפון, אזהרה לעוקב אחר נואף המרגיל לנואף נשים לניאוף, דכתיב "לא תנאף" לא תנאף. "ותרגנו באהליכם" תרתם את הארץ וגיניתם באהלו של מקום. "הנהר הגדול נהר פרת" כיון שהוא קרוב לא"י נקרא גדול, וי"א שעבד מלך כמלך).

חנוני על פנקסו נשבע ונוטל

מי שאמר לחנוני שיתן לבנו חיטים או לפועליו מעות, **החנוני אומר נתתי, והם אומרים לא קיבלנו**, נשבע החנוני ונוטל, והם נשבעים ונוטלים, ולבן ננס כיון שודאי שבועה אחת היא שבועת שוא, שניהם נוטלים בלי שבועה.

דין עדים המכחישים זה את זה לעדויות אחרות - שתי כיתי עדים המכחישות זו את זו, שלרב הונא כל אחת מעידה בפני עצמה בעדות אחרת אע"פ שאחת ודאי פסולה, אבל אין אחד מכת זו מצטרף לעדות עם אחד מהכת השניה, ולרב חסדא אינם נאמנים, וכן נחלקו אם יכולים להעיד על ב' הלוואות, אמנם אם שני ההלוואות הם של אותו מלוה ולווה, יד המלוה על התחנתונה וגובה את החוב הקטן, דמספיקא לא מפקינן ממונא, ואם רק הלוה הוא אחד, הדין כמו בחנווני שלרב הונא שניהם באים וגובים מהלוה, אע"פ שאנו יודעים שאחד מהם שקר, והגמ' מסתפקת מה הדין אם רק המלוה הוא אחד, תיקו.

מ"ח. בעדות החודש אם עד אחד אומר שהלבנה היתה היתה גבוהה ב' מרדעות והשני אומר שלש, עדותן קיימת, ואם אחד אומר ג' ואחד אומר ה' עדותן בטילה, ומצטרפים לעדות אחרת. ולרב חסדא צ"ל שהכונה שהוא ואחר מצטרפים לעדות אחרת של ר"ת, אבל לא מצטרפים לעדות ממון.

אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו, **וטוען בעה"ב שנתן לו את הדינר, והוא אומר לא קיבלתי**, ישבע בעה"ב שנתן את הדינר. ואם טען החנוני שנתן לו את הפירות והוא טוען שלא קיבלם, ישבע החנוני. ולר"י כל שהפירות בידו ידו על העליונה והיינו במקרה הראשון, דאין דרך החנוני המוכר שלא בהקפה לתת פירות בלי לקבל מעות. וכן הדין באופנים הנ"ל באמר לשולחני תן לי בדינר מעות, ור"י פליג. (וקמ"ל שאע"פ שמעות לא מרקבי ויתכן שהשהה אותם סוברים רבנן שהשולחני נאמן, וגם בפירות דעבידי דמרקבי סובר ר"י שבעה"ב נאמן).

ור"י איירי כשהפירות צבורים ומונחים ואז צריך בעה"ב להשבע, אבל אם הפשלים בקופתו לאחוריו, המוציא מחבירו עליו הראיה.

מתי צריך שבועה לגבית כתובה - אשה הפוגמת כתובתה שמוזה שקיבלה חלק מהכתובה, או שעד אחד מעיד שהכתובה פרועה, אינה נפרעת אלא בשבועה. וכן מנכסים משועבדים או מנכסי היתומים או שנפרעת שלא בפניו ששלח גט ממזדה"י, אינה נפרעת אלא בשבועה.

שבועת היתומים בגבית חוב אביהם

יתומים לא יפרעו אלא בשבועה, והיינו מיתומים אחרים, אבל מאחרים גובים בלי שבועה כאביהם.

דעת רב ושמואל שגם מיתומים דווקא אם מת המלוה לפני הלוה, אבל אם מת הלוה לפני המלוה, שכבר נתחייב המלוה שבועה לבני הלוה, אינם נפרעים בשבועה דאין הירשים יכולים להשבע את השבועה שנתחייב אביהם, ולרבי אלעזר נשבעים שבועת יורשים ונוטלים,

לרבי אמי שאם עמד המלוה בדין לפני שמת חייבים, אבל אם לא עמד בדין, נשבעים שבועת יורשים שלא פקדנו אבא ונוטלים. ולרב נחמן אין חילוק בין עמד בדין ללא עמד בדין.

לרב ושמואל מה שמצינו שאשה שמתה יורשיה גובים כתובתה עד כ"ה שנים, איירי שנשבעה לפני שמתה. וכן מה שמצינו שאם אשה מתה ואח"כ נשא אשה שניה ומתה, שניה או יורשיה גובים כתובתה לפני יורשי הראשונה, איירי נמי שנשבעה לפני שמתה.

מ"ח: ולב"ש דס"ל שטר העומד ליגבות כגבוי דמי, אם אדם מוריש חוב בשטר לבניו, גובים הירשים בשבועה מיורשי הלוה.

רב נחמן לא רצה לבטל את דינם של רב ושמואל, אך אמר שאין להוסיף עליו, וכגון בפוגם שטרו שהודה בב"ד שקיבל חלק מהחוב ומת, נשבעים הירשים שבועת הירשים ונוטלים.

אמנם אם המלוה בא לגבות מהערב, אינו גובה, כיון שהערב יחזור לגבות מהירשים.

ואם הירוש הוא אחיו שייך בזה דינם של רב ושמואל.

ולענין הלכה לרב חמא דעבד כמר עבד, וכן לרב פפא אין גובים שמא הלכה כרב ושמואל, ולא קורעים את השטר שמא הלכה כרבי אלעזר, ודעבד כרבי אלעזר עבד.

מה היורשים נשבעים - שלא אמר להם בשעת מותו או קודם שהשטר פרוע, וכן שלא מצאו בין שטרותיו של אביהם ששטר זה פרוע, ולריו"ח בן ברוקה אפי' בן שנולד אחרי מיתת האב אינו נפרע אלא בשבועה שלא מצא שובר, ולרשב"ג אם יש עדים שאמר האב בשעת מיתתו ששטר זה אינו פרוע, אינם צריכים להשבע.

מי נשבע בלי טענת ברי

שותפים או אריסים או אפוטרופסים או אשה הנושאת ונותנת בתוך הבית, או בן הבית (ולא שנכנס ויוצא ברגליו, אלא שמכניס ומוציא פועלים או פירות, די ש לו מורה התיירא), נשבעים אף אם התובע אומר רצוני שתשבע לי, והיינו בטענה של שתי כסף לשמואל, ולרב צריך שכפירת הטענה תהיה שתי כסף.

ואם כבר חלקו השותפים והאריסים אין יכול להשביעו אלא אם יש גלגול שבועה, ואף בשבועה דרבנן כגון שבועת השותפים מגלגלים שבועה, ולכן אם נעשה לו שותף בערב שביעית, ובמוצאי שביעית לזה ממנו מגלגלים שבועה.

מ"ט. לרב הונא לכולם מגלגלים חוץ מלשכיר והיינו שאין מגלגלים ע"י שבועת שכיר, כיון שכל ענינה היא להפיס דעתו של בעה"ב, ולרב חסדא אין ב"ד פותחים לומר לתובע שישלם עליו שבועה, ואם רצה לגלגל מגלגלים, חוץ מבשכיר.

השביעית משמטת את השבועה, דכתיב "וזה דבר השמיטה" אפי' דיבור השמיטה משמטת.

דין ארבעה שומרים

שומר חנים נשבע על הכל שלא פשע.

שואל משלם את הכל שבר או שבויה או מתה או גניבה או אבידה, אבל במתה מחמת מלאכה פטור.

שומר שכר נשבע בשבורה ושבויה ומתה, ומשלמים בגניבה ואבידה.

שוכר לתנא דמתני' דינו כש"ש, ו"א שדינו כש"ח.

חוב ד' שומרים בקרבן שבועה

שומר חנים שנשבע לשקר - ש"ח שנשבע שהשור מת והתברר שלא מת אלא נשבר או נשבה וכו', או בשאר מקרים שנשבע והתברר שקרה מקרה אחר הפוטרו מלשלם, או שנשבע שלא קיבל לשומרו, והתברר שקיבלו אך קרה לו דבר הפוטרו מלשלם, פטור מקרבן שבועה, כיון שלא נפטר מלשלם ע"י השבועה. אך אם נשבע שאבד, והתברר שהוא אכלו, משלם קרן, ואם הודה מעצמו משלם קרן חומש ואשם, דשבועת הפקדון אינה באה אלא אם הוא מודה ושב ורוצה להתכפר. ואם נשבע שהשור נגנב ובאו עדים שהוא גנבו משלם כפל, ואם הודה מעצמו משלם קרן חומש ואשם.

אחד מן השוק שאמר לא גנבתי ויש עדים שנגנבו חייב כפל אפי' בלי שבועה דגנב ממש חייב אף בלי שבועה, ואם טבח או מכרו משלם ד' וה', ואם ראה שהעדים עומדים לבוא והודה אינו משם אלא קרן.

מ"ט: **שואל שנשבע לשקר** - שואל שנשבע שהשור מת ובאמת השור נשבר או נשבה וכו', או בשאר מקרים שנשבע על דבר המחייבו, ונתברר שקרה מקרה אחר שגם פטור דלא כפר ממון בשבועה זו, אבל אם הכחיש שקיבל את השור ונשבע ונמצא שאירע לשור דבר המחייבו ממון, חייב.

ש"ש שנשבע לשקר - ש"ש שנשבע שהשור מת, ובאמת השור נשבר או נשבה וכו', או בשאר מקרים שהוא פטור ונשבע שקרה מקרה אחר הפוטרו, או שנשבע על דבר המחייבו, ובאמת קרה מקרה אחר המחייבו, פטור, וכן הדין אם נשבע על דבר המחייבו וקרה מקרה אחר הפוטרו, אבל אם נשבע על דבר הפוטרו, והתברר שקרה דבר המחייבו, חייב.

זה הכלל הנשבע להקל על עצמו חייב, להחמיר על עצמו פטור.

חוב על שבועת ביטוי - לרב ורבי אלעזר כל הפטורים הנ"ל אינם פטורים אלא משבועת השומרים אשם דשבועת הפקדון, אבל חייבים משום שבועת ביטוי דלשעבר, קרבן עולה ויורד, כיון ששבועה זו שייכת בהן ולא נגנב או לא נגנב, ולשמואל פטורים אף משבועת ביטוי, כיון ששבועה זו לא שייכת בלהבא ימות ולא ימות, שזו שבועת שוא שאין בידו לקיימה. וכן נחלקו רב ושמואל בנשבע שפלוגי זרק לים או שלא זרק, וקמ"ל שרב מחייב אפי' כשבי"ד משיעיים אותו, ושמואל פטור אפי' בנשבע מעצמו.

ודעת רב אמי שאין חוב שבועת ביטוי על שבועה שהשביעוהו בי"ד, דכתיב "כי תשבע" והיינו מעצמו ד"כ"י משמע בד' לשונות - אי, דילמא, אלא, דהא.

הדרן עלך מסכת שבועות

מסכת עבודה זרה:

לפני אידיהן:

ב. מה אסור לעשות ג' ימים לפני אידיהן - ג' ימים לפני אידיהן של עכו"ם אסור לשאת ולתת עמהם, או להשאלים או לשאול מהם, או להלוותם או ללוות מהם, או לפורעם, משום דאזיל ומודה לעבודת כוכבים ביום אידו.

להפרע מהם - לר"י מותר משום דמיצר הוא לו, ולרבנן אסור משום ששמח הוא לאחר זמן.

נחלקו רב ושמואל אי תני אידיהן או עידיהן. אידיהם היינו כדכתיב "כי קרוב יום אידם" שזה מלשון שבר, ועידיהן היינו כדכתיב "יוצרי פסל כולם תוהו, וחמוזיהם בל יועילו, ועידיהם המוה, שתבוא הע"ז ותעיד על עובדיה לחיבתם. והא דכתיב "יתנו עידיהם ויצדקו", אין הכונה לע"ז, אלא שהמצוות שישאל עושים בעוה"ז יבואו ויעידו להם לעוה"ב.

המו"מ עם האומות לעת"ל

לעת"ל נוטל הקב"ה ס"ת בחיקו, ואומר שמי שעסק בה יבוא ויטול שכרו, ובאים כל העכו"ם, והקב"ה מכניס כל אומה וסופריה בנפרד, כדי שישמעו מה שהוא אומר להם, (דכלפי הקב"ה הא ליכא ערבוביא).

ב: מלכות רומי נכנסת תחילה משום דחשיבא (וכדמצינו שמלך נכנס לדין לפני הציבור, או משום שאינו דרך ארץ להשאירו בחוץ, או משום שיכנס לפני שיתרבה חרון אף של הקב"ה מפני פשעי הציבור), והם אומרים לקב"ה שהם עשו שווקים ומרחצאות והרבו כסף וזהב כדי שישאל יתעסקו בתורה, והקב"ה אומר להם לשם עצמכם עשיתם, והכסף והזהב שלו.

ואח"כ באה מלכות פרס שהיא חשובה אחריה, וטוענת ג"כ שעשו גשרים וכבשו ונחלמו בשביל ישראל שיעסקו בתורה, (ואף שכבר

רומי טענו כך, מ"מ רומי החריבה את ביהמ"ק ופרס בנתה), וגם להם אומר הקב"ה שעשו בשביל עצמם ומלחמות אני עשיתי.

וכן יהיה עם שאר האומות שאינם חשובות בגלל שמלכותם לא תימשך עד ביאת המשיח, (ויחשבו שיצדקו בטענתם כיון שלא נשתעבדו בישראל), ואף שלא יוכלו לטעון שהקב"ה לא נתן להם את התורה, דאדרבה הרי בא הקב"ה לכל אומה ולשון ולא קיבלוה, אלא יטענו למה לא כפה עליהם הקב"ה הר כגיגית לקבלה, כמו שעשה לישראל, ויאמר להם הקב"ה למה לא קיימו את ז' מצוות בני נח (וכדכתיב "ראה ויתר גויים" שראה שלא קיימו ז' מצוות והתירם להם, והיינו שאף אם מקיימים לא יקבלו שכר כמצווה ועושה, אבל כאינו מצווה ועושה מקבלים כדמצינו שאפי' עכו"ם העוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול).

ג. ויטענו העכו"ם שישראל גם לא קיימו את התורה, ויאמר להם הקב"ה שהוא מעיד שקיימו, ויטענו העכו"ם שאב אינו מעיד על בנו, ויאמר להם הקב"ה שהשמים והארץ יעידו, ויאמרו לו שהם נוגעים בעדותם, מפני שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית שאם ישראל לא יקבלו את התורה יחזור הכל לתוהו ובוהו, ויאמר הקב"ה שנמרוד יעיד שאברהם לא עבד ע"ז, ולבן יעיד שיעקב לא נחשד על הגזל, ואשת פוטיפר תעיד שיוסף לא נחשד על העבירה, ונבוכדנצר יעיד שחנניה מישאל ועזריה לא השתחוו לצלם, ובלדד וצופר ואליפז יעידו שישראל קיימו את כל התורה.

ואין לתת להם עכשיו תורה כי מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת, דכתיב "היום לעשותם ומחר לקבל שכרם", ומ"מ יתן להם מצות סוכה, שהיא קלה לפי שאין בה חסרון כיס, ויקדיר עליהם חמה כבתקופת תמוז, וכל אחד יבעט בסוכתו ויצא, (ואילו ישראל כשזה קורה לא עושים כך), ואף שמצטער פטור מן הסוכה מ"מ לא היה להם לבעט בסוכה, מיד "יושב בשמים ישחק" ואין שחוק לפני הקב"ה אלא אותו יום בלבד.

ג. שחוקו של הקב"ה - וי"א שהכונה ליום לעת"ל שיבואו הגויים ויגיירו את עצמם (ואמנם לא יקבלו אותם, כמו שלא יקבלו גרים בימי דוד ושלמה), ומקיימים תפילין וציצית ומזוזה, אך כשיראו מלחמת גוג ומגוג יחזרו לסורם, ואין שחוק לקב"ה אלא אותו יום בלבד, ואמנם עם בריותיו הקב"ה משחק, כדמצינו שג' שעות ביום הקב"ה משחק עם הליותן.

יומו של הקב"ה - ג' שעות ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה, ובשניות דן את כל העולם, וכשרואה שנתחייב העולם כליה עובר לכסא רחמים, ובשלישיות יושב וזן את כל העולם מקרני ראמים עד ביצי כינים, רביעיות יושב ומשחק עם ליותן, ואחרי חורבן ביהמ"ק שאין שחוק לקב"ה, הקב"ה יושב ומלמד תש"ר תורה, (ולפני שחרב ביה"מ היו לומדים ממטטרון, או שהקב"ה גם שיחק וגם לימדם). ובלילה י"א שהקב"ה עושה מעין היום, וי"א שהוא רוכב על כרוב קל שלו ושט ב"ח אלף עולמות, וי"א שיושב ושומע שירה מפי חיות.

מעלות התורה

כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה, מאכילים לו גחלי רתמים.

כל העוסק בתורה בעוה"ז הדומה ללילה, הקב"ה מושך עליו חוט של חסד בעוה"ב הדומה ליום.

ותעשה אדם כדגת הים - י"מ שכמו שדגים הפורשים מהים מיד מתים, כך ישראל הפורשים מן התורה מיד מתים. וי"א שהדמיון הוא שאם קדרה חמה מיד מתים, והיינו או בעוה"ז שהכל בידי שמים חוץ מצינים פחים, או בעוה"ב שהקב"ה מוציא חמה מנרתיקה ומקדיה, רשעים נדונים בה וצדיקים מתרפאים בה. וי"א שהדמיון הוא שכמו

שבדגים הגדול בולע את הקטן, כך בני אדם אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו.

דרכי הנהגת הקב"ה

ד. בשעת מלחמה הקב"ה מתנהג ברב כח, ובשעת הדין הקב"ה לא מתנהג ברב כח, שאם ישגיא כוחו יתחייבו כולם כליה.

בישראל אין הקב"ה נוהג בחימה, והא דכתיב "נוקם ד' ובעל חימה" איירי בעכו"ם, וי"א שכך היה לולא שהקב"ה נשבע.

לעת"ל יבדוק הקב"ה במעשי הגויים, אם יש להם זכות יפדם, ואם לאו ישמידם. ואת ישראל הקב"ה דן מעט מעט לפדותם מעוונותיהם כדי שיזכו לעוה"ב, ולא נפרע מהם בבת אחת, וזוהו ביאר רבי אבהו את הפסוק "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה, על כן אפקוד עליכם את כל עוונותיכם", ובזכות הצדקה או היסורים יזכו לעוה"ב, (אך ישראל חושבים שהצדקה או היסורים הם לרעתם).

הקב"ה לא ממית צדיק עם רשע, אא"כ הוא צדיק שאינו גמור, או שהיה בידו למחות ולא מחה.

ד: כעסו של הקב"ה - יחיד אינו יכול לעמוד בפני זעמו של הקב"ה, אבל הציבור יכול דכתיב "קל זועם בכל יום" ושיעור זעמו רגע, אחד מחמישים ושלוש אלף שמונה מאות ארבעים ושמונה משעה, ורק בלעם ידע לכוון אותה שעה, דכתיב "ויודע דעת עליון" (דודאי אין הכונה כפשוטו, שהרי גם דעת בהמתו לא ידע, וכדמצינו ששאלו אותו שרי מואב למה אינו רוכב על סוס, וכשענה הכחישה אותו אתונו), ועל זה אמר הנביא לישראל שיזכרו צדקות ד' שלא כעס כל אותם ימים, וכמה זעמו רגע, והיינו כשיעור אמירת רגע, והזמן הוא בג' שעות ראשונות, בשעה שכתובלת התרנגולת מלבינה לגמרי, (ור"ב"ל ניסה לכוון אותה שעה כיון שהיה מין שציערו, ובאותו זמן נמנם, והבין שאין ראוי לעשות כך. ור"מ אמר שהקב"ה כועס בשעה שהמלכים מניחים כתריהם ומשתחווים לחמה).

זמן תפילת מוסף ברה"ה - אין ליחיד להתפלל מוסף של ראש השנה בג' שעות ראשונות, שמא יעינו אז בדינו וידחו תפילתו, אבל ציבור יכולים כיון שזכותם רבה, ויחיד יכול להתפלל אז שחרית, כיון שבזמן זה הציבור ג"כ מתפללים, (ולפי זה בג' שעות ראשונות הקב"ה דן ואח"כ עוסק בתורה, או שהתורה שהיא אמת גורמת שאין הקב"ה עושה לפניו משורת הדין.

היום לעשותם - ולא למחר לעשותם, או ולא היום ליטול שכרם.

המצוות שישראל עושים בעוה"ז מעידות עליהם לעוה"ב, ויטרפו אותם לעכו"ם על פניהם.

כח התשובה - לא עשו ישראל את העגל אלא כדי שאם חטאו הציבור ידעו שיכולים לחזור בתשובה, אע"פ שחטאם מפורסם. ולא עשה דוד את המעשה, אלא כדי שאם יחטא יחיד ידע שהוא יכול לחזור בתשובה, אע"פ שיחיד אין זכותו גדולה.

ה. כל העושה מצוה אחת בעוה"ז מקדמתו והולכת לפניו בעוה"ב, וכל העובר עבירה אחת בעוה"ז מלפפתו ומוליכתו ליום הדין, ולרבי אלעזר העבירה תהיה קשורה בו ככלב לעוה"ב.

מה היה לולא חטא העגל - בואו ונחזיק טובה לאבותינו, שאלמלא לא חטאו לא היינו בעולם, ואין הכונה שהיו כ"בני אלוקים" ולא היינו באים לעולם, שהרי הראה הקב"ה לאדם הראשון כל דור ודורשיו וחכמיו ופרנסיו, (וכשהגיע לדורו של ר"ע נתעצב במיתתו), ועוד מצינו שאין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף, אלא הכונה שהיינו חשובים כאילו לא באנו לעולם, לפי שלא היו מתים ולא היינו חשובים כלום כנגדם, ולפי זה הא דכתיב פרשת יבמות ונחלות היינו אם יחטאו (וכתיב קראי על תנאי, וכדמצינו שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית שאם יחטאו

ישראל יחזרו לתוהו ובוהו), וס"ל כרבי יוסי שלא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהם, אבל לת"ק אמר הקב"ה שא"א לבטל מישאל את מלאך המות שכבר נגזרה גזירה, ולא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא תהא כל אומה ולשון שולטת בהם, ואם לא היו חוטאים לא היתה שולטת בהם עניות ששקולה כמיתה (וכן מצורע וסומא ומי שאין לו בנים).

אם בחוקותי תלכו- אין אם אלא לשון תחנונים.

מי יתן והיה לבבם זה להם וכו', אמר משה לישראל שהם כפויי טובה שהיה להם לומר תן אתה ולא עשו כך כדי שלא יצטרכו להכיר לו טובה. תוס' (ד"ה כפויי). והיו כפויי טובה שאמרו ונפשנו קצה בלחם הקלוקל, והם בני כפויי טובה שאמרו אדם הראשון "האשה אשר נתת עימדי וכו'", ולא רמזה משה בתוכחתו אלא לאחר מ' שנה, ושמע מינה דלא קאי איניש אדעתיה דרביה עד אחרי מ' שנה.

ה: בזמן שישראל עוסרים בתורה וגמ"ח יצרים מסור בידם, והם אינם מסורים ביד יצרים.

לעולם ישים אדם עצמו לדברי תורה כשור לעול וכחמור למשא.

דיני ג' ימים לפני אידיהן

ג' ימים לפני אידיהן של עכו"ם אסור לשאת ולתת עמהם וכו', ואף שלענין המוכר בהמה א"צ להודיע שמכר היום את אימה או את ביתה אלא בערב יו"ט האחרון של חג או ערב יו"ט ראשון של פסח או ערב עצרת או ערב ר"ה, (ולריה"ג בגליל גם בערב יו"ט), וא"צ ג' ימים, היינו לאכילה דסגי ביום אחד, אבל להקרבה בעכו"ם בעי ג' ימים, ובישראל כיון ששכיחי מומים הפוסלים אפי' בדוקין שבעין צריך ל' יום (לשאל בהלכות הפסח) ולרשב"ג שתי שבתות, ולבני נח לא נאסר אלא מחוסר אבר כדכתיב שיש להביא לתיבה "מכל החי" בהמה שחיים ראשי אבריה, (וטריפה מתמעטת מדכתיב "אתך" בדומה לך, ואילו היה טריפה האם יש ענין להביא דווקא טריפה. ומ"לחיות זרע" לומדים שאין להביא זקן או סריס, דהו"א שהכניסו אותם לצוות בעלמא, קמ"ל).

ג: ג' הימים האסורים אינם כוללים את יום אידיהן, וכ"ש שיום אידיהן בעצמו אסור.

טעם האיסור - הגמ' מסתפקת אם האיסור הוא משום הרווחה שירוויח ויך ויודה לעבודת כוכבים, ועבר ישראל משום "לא ישמע על פיך". או שהאיסור משום "לפני עוור", ונ"מ היכא שכבר יש לנכרי בהמה, דמה שמצינו שאסור להושיט כוס יין לנזיר או אבר מן החי לבני נח, לא איירי כשיכול לקחת בעצמו, אלא כשנמצא בצד השני של הנהר.

ז: בדיעבד אם נשא ונתן עם הנכרי, לריו"ח אסור בהנאה, ולר"ל דווקא ביום אידיהן עצמו אסור, אבל לפני אידיהן מותר, ותניא כוותיה דר"ל.

דבר שאינו מתקיים עד יום אידיהן מותר למכור להם, אבל אסור לקנותו מהם.

ההוא מינאה שלח דינר חדש לרבי יהודה נשיאה, ולא יכל לקבלו כדי שלא יודה לע"ז, ולא להחזירו כדי שלא יהיה לו עליו איבה, ואמר לו ר"ל שיפילו לבור כלאחר יד שלא יבין שהשליכו מדעת.

מה בכלל האיסור - אסור להשאילם וללוות מהם ולפרוע להם, משום שהגוי ילך ויודה לע"ז, ואסור לשאלם וללוות מהם ולהפרע מהם, לאביי גזירה אטו להשאילם ולהלוותם ולפרוע להם, ולרבא גם בזה שייך שילך ויודה לע"ז על שהישראל צריך לו. וקמ"ל שאסור גם מו"מ, וגם לשאל מהם אע"פ שממעט מממונם, ואסור ללוות מהם אע"פ שיש לעכו"ם צער בזה שחושב שלא יחזרו המעות, ואסור להפרע מהם אע"פ שהמעות לא יחזרו אליו.

להפרע מהם - לר"י מותר משום דמיצר הוא לו, ולרבנן אסור משום ששמח הוא לאחר זמן. ואף שלר"י מותר לאשה לסוד במועד בסידי שיכולה לקפלו במועד, משום ששמחה היא לאחר זמן, שאני מועד שכל הדברים המותרים כגון שחיטה ותיקון סעודה הם צער בתחילה ושמחה לאחר זמן, או דס"ל לר"י שעכו"ם מיצר תמיד על הפרעון.

מלוה ע"פ - ריב"ק מתיר להפרע מהם מלוה על פה, מפני שהוא כמציל מידם, ולתנא דמתני' גם זה אסור, ואף שיחיד ורבים הלכה כרבים, מ"מ הלכה כריב"ק.

כמה פסקי הלכה

ז: צבע שצבע בצבע אחר - הנותן צמר לצבע שיצבענו בצבע אדום, וצבעו בצבע שחור, או להיפך, לר"מ צריך לשלם לו את דמי הצמר, ולר"י ישלם לו או מה שהשביח או את הוצאותיו, הפחות שביניהם. רב הונא אמר שהלכה בזה כר"י, וטען רב יוסף שזה פשוט משום דתני בסתמא כל המשנה ידו על התחנתה, ומחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם, ורב הונא ס"ל שבשתי מסכתות אין סדר למשנה, ולרב יוסף כולה נזיקין הוי חד מסכתא. ול"ב טעמיה דרב הונא משום דתני לה גבי הלכתא פסיקתא.

דיבור בשבת על מלאכה במוצ"ש - לת"ק אין לומר בשבת הנראה שתעמוד עימי לערב, ולריב"ק מותר, והלכה כריב"ק.

פסק הלכה במחלוקת - חכם שטימא או אסר אין לשאול לחכם אחר כדי שיטרה או יתיר. ואם אחד אסר ואחד מתיר, הולכים אחר הגדול בחכמה ובמנין, ואם שניהם שווים, לת"ק הולכים אחרי המחמיר, ולריב"ק בדרבנן הולכים אחר המיקל. והלכה כריב"ק.

קבלת תשובה - גזלנים ועמי הארץ שחזרו בתשובה, לר"מ אין מקבלים אותם לסמוך עליהם בחזקת חברות, ולר"י אם חזרו בסתר אין מקבלים, אבל אם חזרו בפרהסיא מקבלים, וי"א בדעת ר"י שאם עשו בסתר מקבלים אותם, אבל אם עשו בפרהסיא לא דכיון שפקדו כ"כ אין התשובה שלימה, ולר"ש ולריב"ק בכל גוונא מקבלים אותם, וכן הלכה.

עוד בדיני מו"מ עם העכו"ם בימי אידיהן

ז: האיסור לפנייהם ואחרייהם - לשיטת רבי ישמעאל אסור ג' ימים לפני אידיהן וג' ימים אחריהם, ולשיטתו יום א' אסור את כל ימי השבוע. ולחכמים אסור רק לפני אידיהן. לל"ק נחלקו עם ת"ק אם יום אידיהן בכלל הג' ימים. או שנחלקו בנשא ונתן ביד, שת"ק מתיר ורבנן אוסרים. או שנחלקו בגולה שלת"ק אינו אסור אלא ביום אידם עצמו כשיטת שמואל, ולרבנן גם בגולה אסור. או שלת"ק אסור ג' ימים, ואמרו לו חכמים ישתקע הדבר ולא יאמר.

מדברי נחום המדי

סוס - לנחום המדי מותר למכור במלחמה סוס זכר וזקן שאינו אלא לקלוקל, ולבן בתירא כל סוס מותר דאין מלאכה ברכיבה משום שהחי נושא את עצמו, ולרבנן אסור בכל סוס.

מעשר בשבת (ירק של תבלין) - לר"א מעשרים אותה זרע ירק וזירין כיון דאורחיה לאכול בג' אלו, והיינו בשל גינה, ולנחום המדי בכל גוונא מעשרים אותה זרע ירק וזירין, ואמרו לו חכמים שישתקע הדבר ולא יאמר.

שאלת צרכיו בתפילה - לר"א שואל אדם צרכיו ואח"כ יתפלל, ולרבי יהושע יתפלל ואח"כ ישאל צרכיו, ונחלקו במה שאמר רבי שמלאי שצריך לסדר שבחו של מקום לפני התפילה ג' ברכות ראשונות, ולחכמים ונחום המדי שואל אדם צרכיו בשומע תפילה, ולרב יכול לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה, ולריב"ל יכול לומר אחר תפילתו אפי' כסדר יוה"כ.

אלו הן אידיהן של הרומאים

ח. קלנדא, שזה ח' ימים אחר התקופה של טבת. לריב"ל היא אסורה גם לעיירות הסמוכות לעיר שעושה יום זה, ולריו"ח אינה אסורה אלא לעובדיה, ותניא כוותיה דריו"ח. **סטרונייא**, שזה ח' ימים לפני התקופה, וקרטסיס, ויום הלידה ויום המיתה של מלכיהם, לפניהם אסור ולאחריהם מותר.

לחכמים דווקא במיתה שיש בה שריפה ששרפו עליו כלי תשמישו אסור, והגמ' (י"א). מבארת שאין חוק לשרוף והשריפה היא לחשיבות הענין, ונחלקו אם הם עובדים ע"ז בכל מיתה, או רק במיתה חשובה שיש בה שריפה.

יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו, וכן יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו, ויום שעלה בו מהים או יצא מבית האסורים, ועכו"ם שעשה משתה לבנו, אינו אסור אלא באותו יום ולא לפניו ולאחריו, ורק לאותו האיש ולא למשועבדים לו.

יום גינוסאי והיינו יום המלכת בן המלך, ויום המלכת המלך עצמו, הם ימי אידיהן של עכו"ם, ואף שאין מעמידים מלך בן מלך, דכתיב "הנה קטון נתתיך בגויים", (בזוי אתה מאד היינו שאין להם לא כתב ולא לשון), מ"מ אם המלך נשאל לשרים מעמידים מלך בן מלך, כמו שהיה באסורוס בן אנטונינוס, (י).
וע"ע י"א: עוד יום אידם שהוא פעם בע' שנה.

אדם הראשון ראה שהימים מתקצרים, וחשב שהעולם חוזר לתווה מפני שחטא, (ואף למ"ד בניסן נברא העולם, לא ראה עדיין ימים קצרים כ"כ), וישב ח' ימים בתענית, ואח"כ ראה שהיום מאריך והולך הבין שכך מנהגו של עולם ועשה ח' ימים יו"ט, ולשנה אחרת עשה ימים אלו ימים טובים לשם שמים, והעכו"ם קבעום לעבודה זרה. וכן כשראה את הלילה אחרי שחטא חשב שזה המיתה שנגזרה עליו, ובכו הוא וחיה כל הלילה, ובבוקר כשראו את האור הבין שכך מנהגו של עולם, והקריב שור שקרניו דומים לפרסותיו, והיתה לו קרן אחת באמצע מצחו.

איסור הנאה ממשתה עכו"ם - ישראל שאוכל ושותה במשתה של נישואי עכו"ם אע"פ שאוכל ושותה משלו והשמש שלו, מעלה עליו הכתוב כאילו אכל מזבחית מתים, ולכן אסור ללכת למשתה ממותי שנותנים את השעורים לשתותם, עד אחרי ל' יום, אפי' אם לא אמר לו שזה מחמת הנישואין, ואח"כ אם אמר לו שזה סעודה לנישואין, אסור עד תריסר ירחי שתא, ורב יצחק פרש ולא אכל מסעודה אחרי י"ב חודש כששמע שהודה לע"ז, משום דאדם חשוב הוא ושמו ממנו העכו"ם מאד.

המלכויות בימי בית שני

ח: רומי יון וישראל - שתי פעמים תפסה רומי את המלכות, פעם אחת בימי קלפטרא שמלכה באלכסנדריא, ופעם אחת בימי היונים, ושני ימים אלו הם ימי אידיהן. ול"ב מלחמות עשו הרומאים עם היוונים ולא נצחום, ואח"כ עשו שותפות עם ישראל שאחת תמלך ומהשניה יהיו המושלים, ואז ביקשו מהיוונים לעשות דין למי המלוכה, וטענו שכיון שמרגלית ואבן טובה ראויים להיות בסיס לס"ת, א"כ כיון שהם יחד עם ישראל עליהם למלוך, ומלכו הרומאים ושתפו את ישראל כ"ו שנים, דדרשו הפסוק "ואלכה לנגדך", ואח"כ השתעבדו בישראל ודרשו את הפסוק "יעבר נא אדוני לפני עבדו", ופשטה מלכות הרשעה על ישראל ק"פ שנים לפני החורבן, וגזרו חכמים טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכויות, ומ' שנה לפני החורבן גלתה הסנהדרין לחנות, משום שראו שמצויים רוצחים, ולא רצו לדון דיני נפשות, דכתיב "מן המקום הוא" מלמד שהמקום גורם, (אבל דיני קנסות לא

בטלו, דמצינו שרבי יהודה בן בבא מסר נפשו וסמך חמשה זקנים בין אושא לשפרעם).

ט. המלכויות בימי בית שני - מלכות פרס ל"ד שנים, מלכות יון ק"פ שנים, מלכות חשמונאי ק"ג שנים, מלכות בית הורדוס ק"ג שנים, מלכות משותפת לישראל ולרומי כ"ו שנים, מלכות רומי ק"פ שנים. מספר השנים לחורבן למי שיועד באיזה מאה נמצאים, הוא כ' שנים לחורבן הבית יותר ממלכות יון.

ו' אלפים שנה הוי העולם, ב' אלפים תוהו, ב' אלפים תורה (מ"ואת הנפש אשר עשו בחרן" שהיה אז אברהם בן נ"ב, עד מתן תורה היו תמ"ח שנים), וב' אלפים ימות המשיח. ומספר השנים לימות המשיח הוא מ"ח שנים יותר משנות מלכות יון. ובעונותינו עברו רבים מימות המשיח ומשיח לא בא.

ז: הרוצה לדעת איזה שנה היא לשמיטה, יוסיף שנה לשנות החורבן, ויוסיף עוד ב' יובלות לכל ק' שנה, ויראה כמה שנים יתירות על השנים המתחלקות לשבע.

אין כדאי לקנות שדה השווה אלף דינרים אפי' בדינר אחד, אם כבר עברו ת' שנים מהחורבן, וי"א ד' אלפים ורל"א שנה לבריאת העולם, והחשבון השני הוא ג' שנים יותר מהראשון.

י. איזה זמן כותבים בשטרות - אין מונים בגולה אלא למלכות היונים, ורגילים למנות מזמן שפשטה מלכותם, ושטר המאוחר לו ו' שנים הוא מדויק יותר, מפני שמלכו בעילם ו' שנים קודם, ואפשר לטרוף על ידו. ובאחד בתשרי הוא ר"ה למלכים והיינו למלכי יונים, ונ"מ לשטרות וכו"ל. ומלכי ישראל מונים להם מאחד בניסן.

רבי ואנטונינוס

י: רבי רמז לאנטונינוס שהוא יבקש למנות בנו תחתיו, ובנו יבקש לתת לטבריה פטור ממס.

עוד רמז לו שיהרוג כל פעם אחד מחשובי הרומאים כדי שלא יצערוהו, ולא אמר לו זאת רבי להדיא כדי שלא יצערו אותו, ולא אמר בלחש משום "כי עוף השמים יוליך את הקול".

עוד רמז לו שיהרוג את בתו שזינתה, וכששמע שיכרת זרעו רמז לו שיחוס עליה.

אנטונינוס היה שולח לרבי זהב מפורך בשק מתחת לחיטים, ואמר לו רבי שיש לו מספיק, וענה לו שיהיה לצאצאיו.

אנטונינוס היה בא במערה מביתו לבית רבי ללמוד תורה, והיה הורג עבד אחד בפתח בית רבי ואחד בפתח ביתו, יום אחד היה רבי חנינא בר חמא אצל רבי, ואמר רבי שזה אינו אדם, שלח אותו אנטונינוס להביא את העבד שהרג, ולא רצה לומר לו שמת או ללכת וביקש רחמים והחייחו, ואמר אנטונינוס שאף שהקטן שבהם מחיה מתים, מ"מ מעתה לא יהיה שום אדם עימו.

אנטונינוס היה מאכיל ומשקה את רבי בכל יום, וכופף עצמו כדי שרבי יעלה על המיטה, ואמר שהלואי יהיה מצע תחתיו בעולם הבא, ואמר לו רבי שיזכה לעוה"ב, והא דכתיב "ולא יהיה שריד לבית עשיו" היינו בעושה מעשה עשיו, והא דכתיב "שמה אדום מלכיה וכל נשיאיה" מלכיה ולא כל מלכיה פרט לאנטונינוס, כל נשיאיה ולא כל שריה פרט לקטיעה בר שלום שאמר לקיסר שלא יהרוג את ישראל לפי שהם "כארבע רוחות השמים" ואין הכונה מפוזרים, אלא שנצרכים לקיום העולם כמו רוח, ועוד שיקראו לו מלכות קטועה, והסכים עימו המלך, אבל שלחו לבית מלא עפר כיון שניצח את המלך, ובדרך מל עצמו, ואמר שכל נכסיו לרבי עקיבא וחבריו, ויצאה בת קול ואמרה קטיעא בר שלום מזומן לחיי העוה"ב, ובכה רבי יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים, ודרש ר"ע "והיתה לאהרן ולבניו" מחצה לאהרן ומחצה לבניו, ולקח לעצמו חצי.

דברים שיש בהם סכנה

אין לשתות מפה של פרצופים המקלחים מים, דנראה כמנשק עבודת כוכבים, וכן לא יניח פיו על הסילון וישתה מפני סכנת עלוקה.

י"ב: אין לשתות מים מנהרות או אגמים בפיו או ביד אחת שממנה להכניסם לפיו בלי לבדוק, מפני שכנת עלוקה, ואם שתה דמו בראשו. **הבולע עלוקה** מותר לחמם לו חמין בשבת, ובינתיים ישתה חומץ.

הבולע צירעה לא יחיה, וישקוהו חומץ חזק אולי יספיק לצוות לבינתו. **אין לשתות מים בלילה** מפני סכנת שד, ואם שתה דמו בראשו, ואם הוא צמא יעיר את מי שאיתו שיאמר לו צחינא מיא, ואם אין עימו אדם יקשקש בכיסוי החצבא ויאמר לעצמו פלניא בר פלניא וכו'.

קניה בחנויות ביום אידם

אם יש בעיר חנויות מעוטרות ושאינם מעוטרות, אסור לקנות במעוטרות, ומותר בשאינם מעוטרות.

שיטת ר"ל שאין האיסור אלא במעוטרות בורד, מפני שנהנה מהריח והם תקרובת עבודת כוכבים, אבל במעוטרות בפירות מותר, דאין האיסור אלא "ולא ידבק בידך מאומה מן החרס" אבל מותר שהע"ז תהנה ממנו, ואף שרבי נתן סובר שאסור (כדלהלן לגבי, ס"ל לר"ל דפליגי רבנן עליה

י"ג: שיטת ריו"ח שאסור פ"י במעוטרות בפירות, דאם אסור להנות כ"ש שאסור שהע"ז תהנה ממנו. ומה שמצינו שמוותר לקנות ביריד של עכו"ם בהמה עבדים ושפחות (ואין לעוקרו, דאף עבד עכו"ם לא מעלין ולא מורידין. רבי זירא רצה להתיר לקנות רק עבד ישראל, ור"ל התיר אף עכו"ם מפני שמכניסו תחת כנפי השכינה, ורב אשי אמר שטעם ההתר מפני שממעט לנכרים, שהרי זה טעם ההתר בהמה. י"ג:), וכן בתים שדות וכרמים, וכותב ומעלה בערכאות שלהם מפני שהוא כמציל מידם להציל מן העוררים, התם איירי בקונה מבעל הבית, שרק תגר משלם מכס, ובזמננו (י"ג:), גם בעה"ב משלם מכס, ואסור, ורק מבעה"ב שאינו קבוע מותר. (ומותר לכהן לצאת לחו"ל או להכנס לבית הפרס לפי שטומאתו דרבנן, כדי לדון ולערער עמהם, או כדי ללמוד תורה ולישא אשה, ולר"י אם מוצא ללמוד אסור, ולרבי יוסי אף בזה מותר לפי שלא מכל מלמד אדם זוכה ללמוד, וכן הלכה).

הנחת עטרה של ע"ז כדי להפטר ממכס - אם הע"ז מוותרת על המכס למי שמניח עטרה בראשו ובראש חמורו, לרבי נתן אין להניח העטרה מפני שנהנה, ואם לא יניח נמצא שמהנה את הע"ז בנתינת המכס. ואם קנה בהמה צריך לעקור פרסותיה מן הארכובה ולמטה, (ואין בזה משום צער בעלי חיים, כדכתיב "את סוסיהם תעקר"), ואם קנה פירות או כסות או כלים, ירקבו, ואם קנה מעות או כלי מתכות יוליכם לים המלח.

י"ג: הקדש חרס וערך בזמן הזה - אין מקדישים או מחרימים או מעריכים בזמן הזה, ואם הקדיש או החרים או העריך, פירות כסות וכלים ירקבו, מעות וכלי מתכות יוליכם לים המלח, ובהמה תיעקר והיינו שינעל דלת בפניה עד שתמות מאיליה, ולא כורתים את הפרסות משום בזיון קדשים, ולא שוחטים אותה, שמא יבוא לאוכלה, ולא יחתכנה לשתים, לאביי משום "ונתצתם וכו' לא תעשון כן לד' אלוקיכם", ולרבא אף שלאחר החורבן אין איסור להטיל מום בקדשים כיון דלא חזי להקרבה, מ"מ אסור משום שנראה כמטיל מום בקדשים, (ובבעל מום אסור מדאורייתא, מפני שהוא ראוי לדמיו).

דברים שאסור למכור לעכו"ם

י"ד: אצטרובלין (והיינו פירי דארזא ולא תורניתא, שהרי מצינו שיש באצטרובלין ובאלכסין ובמוכסין ובבנות שוח קדושת שביעית, והרי

כשמת אנטונינוס אמר נתפרדה חבילה, וכן אדרכן שהיה משמש את רב, כשמת אמר נתפרדה חבילה.

י"א: שני גויים בבטן, אלו אנטונינוס ורבי שלא פסק משולחנם חזרת קישות וצנון בימות החמה והגשמים, שהצנון מוחתך את האוכל, והחזרת מהפך את המאכל והקישות מרחיב את המעיים, (והיינו בזוטרי, אבל קישואים גדולים קשים לגוף כחרבות).

אונקלוס התגייר, ושלח המלך אחריו גדוד רומאים, ומשך ליבם ע"י המקראות, ולגדוד השני ששתק במצות המלך אמר שדרך העולם שהפחות מאיר לפני החשוב, והקב"ה מאיר לישראל. ולגדוד השלישי הניח ידו על המזוזה ואמר שדרך העולם שהמלך בפנים והעבדים שומרים מבחוץ, והקב"ה שומר עלינו מבחוץ, וכולם התגיירו, והפסיק המלך לשלוח אחריו.

מותר לשרוף על המלכים, ואין זה מדרכי האמורי, דאין עושים כך מחמת חוק אלא לחשיבות המלך, ושורפים על המלכים מיטתם וכלי תשמישם, וכן על הנשיאים שורפים, אבל דבר שאינו מכלי תשמישו אין שורפים, ומה ששרף אונקלוס על ר"ג שבעים מנה צורי, היינו כלי תשמיש בשווי זה, ומה שעוקרים את פרסות הבהמה על המלכים, היינו בסוס שרכב עליו, או בבהמה המושכת בקרון שלו, (ואסור לעשות עיקור שיש בו טריפה, אלא חותך פרסותיה מן הארכובה ולמטה).

עוד בענין ימי אידיהן

י"א: אחת לע' שנה מביאים אדם שלם ומרכיבים אותו על אדם חיגר ומלבישים אותו בבגדי אדם הראשון וכו' ומכריזים וכו', ויום זה הוא ימי אידם.

ימי אידם של הפרסים - מוטרדי וטורסקי ומוהרנקי ומוהרין.

ימי אידם של הבבלים - מוהרנקי ואקניתיה ובחנוני ועשרה באדר.

חמשה בתי ע"ז קבועים לעולם ועובדים שם כל השנה ואסורים במו"מ לעולם - בית בל בבבל, בית נבו בכורסי, תרעתא שבמפג, צריפא שבאשקלון, נשרא שבערביא. והוסיפו עליהם את יריד שבעין בכי, ונדבכה (וי"א נתברה) שבעכו, וי"א יריד שבעכו ונדבכה שבעין בכי.

בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד, ויום האיד של הסוחרים כיון שאינו קבוע מותר.

דין הסמוכים למקום הע"ז - עיר שיש בה יום איד לע"ז אותה העיר אסורה ושחוצה לה מותר, והיינו כגון עטלוזא (-שוק של בהמה) של עזה, ואם מחוצה לה יש ע"ז שם אסור ובתוכה מותר. וכמו שישראל ועכו"ם ששפתו שתי קדירות ע"ג כירה אחת, אע"פ שהם סמוכים זה לזה אין חוששים, לאביי הכונה שלא חוששים שהחליף את הבשר לבשר גבילה, וכאן אין חוששים משום דמי עבודת כוכבים, ולרבא שהכונה שלא חוששים משום בישולי עכו"ם שמא יבוא ישראל לאכול בישולי עכו"ם, וכאן אין חוששים משום יום אידם, ולרבא בר עולא הכונה שלא חוששים משום צינורא שניתזה מקדיית עכו"ם לקדיית ישראל, וכאן אין חוששים משום לפני אידיהן.

י"ב: אסור ללכת בדרך של עיר המיוחדת לע"ז, אא"כ אותה הדרך מוליכה למקומות נוספים. ולר"מ אסור להכנס לתוכה ואסור לעבור דרכה לעיר אחרת.

נראה כמשתחוה - אין לשחות בפני עבודת כוכבים כדי ליטול קוץ מרגלו, או כדי לאסוף מעותי, או כדי לשתות ממעיין, מפני שנראה כמשתחוה, ואם אינו נראה מותר, אמנם אם המעשה נראה כהשתחואה אלא שאין מי שרואה, אסור. וקמ"ל בג' המקרים שהאיסור הוא אף במעות שאין לו מקום אחר לאוספם, ואף בקוץ שיש בזה צערא, ואף במעיין אי איכא סכנה.

דבר שאין לו עיקר אין לו שביעית) ובנות שוח (תאנים לבנות) בעוקציהם, לבונה זכה, ואמנם חבילה של לפחות ג' מנים מותר למכור להם דודאי לסחורה קמכוון, ואף אם ימכרם לאחרים, אין אנו מוזהרים ב"לפני עוור" על לפני דלפני.

תרנגול הלבן אסור, ולר"י מותר למכרו עם תרנגולים אחרים, ואם מוכרו בפני עצמו קוטע את אצבעו ומוכרו, לפי שאין מקריבים חסר לע"ז, ולרב זביד אם הנכרי שואל תרנגול למי, מותר למכור לו תרנגול לבן, והמחלוקת היא כשרצה לקנות זה וזה, אבל אם ביקש דווקא לבן אסור למכור אפי"ן בין התרנגולים, ואם עשה העכו"ם משתה של סעודת מרעים לבנו או שהיה לו חולה בתוך ביתו מותר, אבל במשתה לחופת בנו אסור דודאי קונה לתקרובת עבודת כוכבים. ורב אשי מסתפק אם מותר למכור לו תרנגול שלם כשמחפש תרנגול קטוע, דשמא כוונתו להערים שיחשבו שאין כוונתו להקריבו, ואת"ל שאסור ילה"ס אם מחפש לבן והסכים לשחור ואדום, אם חוששים להערמה או לא, תיקו.

י"ד: שאר הדברים מותר למכור בסתמא, כגון חיטי חירותא אבל אם אמר בפירוש שזה לע"ז אסור, וקמ"ל שאין תולים שאמר כך רק כדי שיתרצו למכור לו.

ר"מ אסור למכור גם דקל טוב (והיינו פירות, אבל במחובר אסור גם דקל ביש) וחצב (קשבא) ונקלס (קוריטי).

מסכת ע"ז של אברהם אבינו היו בה ד' מאות פרקים.

מכירת בהמות לעכו"ם

בהמה דקה תלויה במנהג המקום, אבל איסורא ליכא, דאף במקום שאסור להעמיד בהמה בפונדקאות של עכו"ם מפני חשודים על הרביעה, מ"מ בבהמות שלהם מותר משום שהעכו"ם חס על בהמתו שלא תיעקר.

בהמה גסה אסור בכל מקום, גזירה ישאיל או ישכיר בהמה לנכרי ועדיין הוא מצווה על שביטתה, דשכירות לא קניא, (וכמו שמצינו שישראל ששכר פרה מכתן מותר להאכילה כרשיני תרומה, אבל כהן ששכר מישראל אע"פ שמזונותיה עליו אסור להאכילה כרשיני תרומה, משום דשכירות לא קניא, וזה הטעם שאסור להשכיר לעכו"ם לבית דירה, מפני שיכניס לתוכה ע"ז). וטעם נוסף שמא ימכרנה סמוך לשקיעה של ערב שבת, ויניח הגוי עליה משא, ותלך מחמת קולו של הישראל, וניחא ליה בכך, והוי מחמר וחייב חטאת.

מותר למכור חמור לעכו"ם ע"י סרסור ישראל, דאין בזה משום שאלה ושכירות כיון שאינם שלו להשאילם או להשכירם, ואין בזה משום נסיוני כיון שאינה מכירה את קולו.

ט"ז: לרב הונא מותר למכור פרה לעכו"ם משום שאפשר לתלות שכוונתו לשוחטה, דבכל מקום שאפשר לתלות תולים, אפי"ן אם האדם מצווה על כך, וכמו שב"ה מתירים למכור לחשוד על השביעית פרה חורשת מפני שיכול לשוחטה, (וב"ש אוסרים), וכן מותר למכור לו שדה ניר מפני שיכול להובירה (וב"ש אוסרים), אבל אסור למכור לו מחרישה וכל כליה העול והמזרה והדקר, דאף שאין אדם מצווה על שביטת כלים בשביעית, מ"מ כיון שאין במה לתלות אסור.

רבה מכר חמור לישראל החשוד למכור לעכו"ם, כיון שיתכן שימכור לישראל, והוכיח לו אביי שזה אסור, ורץ אחריו ולא השיגו.

על מה חשודים הכותים והעכו"ם

מכירת בהמה דקה לכותים תלויה לפי מנהג המקום, והטעם של הנוהגים שלא למכור הוא שמא ימכרנה לעכו"ם, וכן אסור למכור לישראל החשוד למכור לעכו"ם.

ומהאי טעמא אסור למכור להם זיין וכלי זיין, וה"ה לליסטים ישראל, שאף באינו רוצח, מ"מ אם הוא שומט הממון ונמלט חוששים שיבוא להציל עצמו, ואסור להשחזי לעכו"ם וכותים את הזיין וסדן וקולרין וכבלים ושלשלאות של ברזל, אף שאינם חשודים על הרציחה, שהרי מותר להתייחד עמהם.

ואין טעם המנהג לא למכור בהמה דקה משום שהכותים חשודים על הרביעה, שהרי מותר להעמיד בהמה בפונדק של כותים אף זכרים אצל נקבות ונקבות אצל זכרים, ומותר למסור בהמה לרועה שלהם. וכן מותר למסור להם תינוק ללמדו ספר ואומנות, אבל בעכו"ם אסור בכל הנ"ל, ואפי"ן להעמיד זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות.

ולענין מכירת תריסין לעכו"ם יש אוסרים ויש מתירים, ובטעם האוסרים י"מ משום שזה מגן עליהם, ומ"מ מותר למכור להם חיטים ושעורים משום שא"א להמנע מזה. וי"מ שהמחלוקת בתריסים הוא אם כשנגמרים להם כלי הזיין הם הורגים בהם או שהם בורחים, ולהלכה מותר למכור להם תריסין.

ט"ז: אין מוכרים לעכו"ם עששיות של ברזל בהא מהודו שהוא מיוחד לכלי זיין, והאינדא מותר למכור לפרסים משום שהם מגינים עלינו.

עוד בענין מכירת בעלי חיים לעכו"ם

אין מוכרים לעכו"ם בהמה גסה, ואף עגלים וסייחים שלמים ושבורים, ור"י מתיר בשבורה מפני שאינה יכולה להתרפא ולחיות ואינה יכולה ללדת ולא יבוא להשהותה אלא ישחטנה מיד, (ולחכמים אסור משום שמרביעין עליה ויולדת).

בן בתירא מתיר למכור סוס מפני שאין במלאכתו חיוב חטאת, ולרבי אסור מפני שהוא הורג במלחמה, ומפני שכשיזקין יטחן בריחיים, והלכה כרבי"ב.

שור של פטם ילה"ס אם מותר למוכרו, דאף לר"י שהתיר בשבורה י"ל שבזה אסור משום שיכולים להשהותו ויבוא לכלל מלאכה (ויעשה פי שניים משור רגיל), ואף לרבנן שאוסרים בשבורה י"ל שבזה מותר כיון שסתמו עומד לשחיטה.

אנשי בית רבי היו מקריבים מס ודורון למלך שור של פטם ביום אידם, ונתן ד' רבבות ממזונו, כדי שלא יקריבוהו אל למחר, ונתן פעם נוספת כדי שיקריבוהו רק שחוט, ונתן פעם נוספת כדי שלא יקריבוהו כלל, ועשה כך בהדרגה כדי לבטל לגמרי.

מכירת חיה גסה לעכו"ם-

רב סובר שחיה גסה אסור למוכרה לעכו"ם, וכן איתא בברייתא, (ולענין פירוס, לרב ושמואל דינה כבהמה דקה שאם היתה מסוכנת ושחטה צריך שאחרי השחיטה תפשוט ידה ותכפוף אותה, אבל בהמה גסה מספיק שתפשוט ידה או שתכפוף אותה), ומצינו שהיו טוחנים בריחיים ע"י חמור הבר.

לרב חנן בר רבא, (או רב חנין בר רב חסדא) אם מנהג המקום למוכרה מותר למוכרה. והגמ' דוחה את דבריו מהברייתא שמבואר בה שאסור. **במתני' איתא** שאין מוכרים לעכו"ם דובים ואריות וכל דבר שיש בו נזק לרבים, ומשמע שמה שאין בו נזק לרבים מותר, וכיון דבברייתא מבואר שבכל גוונא אסור, לרבינא צ"ל דאיירי מתני' בארי שבור וכו"י שמתיר בשבורה, ולרב אשי סתם ארי נחשב שבור לענין מלאכה, ולרב נחמן י"ל דאיירי בארי שהוא חיה דקה.

בניה עם העכו"ם-

ט"ז: אין בונים עם העכו"ם בסילקי (-סירה גבוהה), י"א דהיינו של מלכי עכו"ם, אבל של מרחצאות ושל אוצרות מותר, וי"א שגם של מלכים מותר, ואיירי בבסילקי של גרדום.

אין בונים עם העכו"ם גרדום או איצטדין או מגדל צר וגבוה, אבל מותר לבנות עמהם בימוסאיאות בימה של אבן אחת שמקריבים עליה, לפי שהיא תשמיש דתשמיש. רש"י. ולתוס' אסור בזה וגורסים דיומוסאיאות והיינו מרחצאות, ובית מרחצאות, אך כשמגיע לכיפה שמעמידים בה ע"ז אסור לבנות.

י"ז. קריבה למינים ולרשות ולזונה ועריות - ר"א תפסוהו המינים והעלוהו לגרדום וכו' ופטרורה, ונזכר שפעם אחת שאלוהו אם מותר לעשות מאתנן זונה בית הכסא לכה"ג, דכתיב "כי מאתנן זונה קבצה ועד אתנן זונה ישובו", ונהנה בדרשה זו, (ובאמת הכונה שזונה שנשכרת לבסוף שוכרת) ומשום כך תפסוהו, שהרי עבר על הפסוק "הרחק מעליך דרכך" זו מינות (וי"א גם הרשות שנוטלת ממון), "ואל תקרב אל פתח ביתה זו הרשות, וי"א זו זונה, ושיעור ההתרחקות הוא ארבע אמות, ולרב פדת לא אסרה תורה אלא קריבה של גילוי עריות דכתיב "לא תקרבו לגלות ערוה", וכן היה נוהג עולא התר באחיותיו בקריבה שאינה גלוי ערוה, וסותר בזה דברי עצמו, שאסור כל קריבה בעריות שמא יגיע לאיסור עצמו.

לעלוקה שתי בנות הב הב - י"מ שזו המינות והרשות שצועקות בגיהנום על שאמרו בעוה"ז הבא הבא, וי"מ שזה קול הגיהנום שאומרת הביאו לי שתי בנות שבעוה"ז אומרת הבא הבא.

פרישה ממינות ומזנות

"כל באיה לא ישובו, ו[אם ישובו] לא ישיגו ארחות חיים" דכל הפורש ממינות מת, אבל הפורש מעבירה אינו מת.

רבי אלעזר בן דורדיא לא הניח זונה בעולם שלא בא עליה וכו', ואמרה כשם שהפיחה זו אינה חוזרת כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלים אותו בתשובה, וביקש מהרים וגבעות שמים וארץ חמה ולבנה שיבקשו רחמים, ואמרו שקודם יבקשו על עצמם, אמר אין הדבר תלוי אלא בי, הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצאה נשמתו, יצאה בת קול ואמרה אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העוה"ב, בכה רבי יש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת, ולא דיין לבעלי תשובה שמקבלים אותם, אלא גם קורין להם רבי.

י"ז: התורה שומרת על האדם מזנות, ולכן הלכו רבי חנינא ורבי יונתן דרך פתח זונות ולא דרך פתח ע"ז, שאף ששחטו את יצר הע"ז, מ"מ עדיף לכוף יצרם ולקבל שחר.

ר"א בן פרטא ור"ח בן תרדיון

רבי אלעזר בן פרטא נתפס למלכות על ה' דברים, שהעלילו עליו שלמד ולימד וגנב ולא בא לבית ע"ז ושחרר עבדו, ונעשו לו ניסים וניצל, וטעם הצלתו מפני שעסק בתורה וגמ"ח.

רבי חנינא בן תרדיון תפסוהו על דבר אחד, שעסק בתורה, ולא ניצל מהם, כיון שלא עסק בגמ"ח כראוי לו, (אבל היה גבאי צדקה נאמן, וגם נתן צדקה), וכל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה, ונדון לשריפה מפני שהיה הוגה את השם באותיותיו, ועשה כך להתלמד, אולם נענש מפני שהיה עושה כך בפרהסיא והקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה, ואת אשתו הוציאו להריגה מפני שלא מיחתה בו, וכל מי שיש בידו למחות ולא מיחה נענש. וגזרו שבתו תשב בקובה

של זונות, מפני שדקדקה בפסיעותיה כששמעה שאומרים שפסיעותיה נאות, ועוונות שאדם דש בעקביו מרשיעות אותו ביום הדין, ובשעה שיצאו הצדיקו עליהם את הדין.

י"ח. ברוריה אשתו של ר"מ היתה בתו של רבי חנינא בן תרדיון, ולא רצתה שאחותה תשב בקובה של זונות, ובא ר"מ לבדוקה וראה שאינה עושה איסורים, ושיחד את השומר לשחררה, ונתן לו מעות ואמר לו שיתנם כשיבואו להורגו וכשיגמרו המעות יאמר "אלקא דמאיר ענני" והראהו שניצל ע"י אמירה זו, וכשרצו לתלותו אמר כך ולא יכלו, ושלחו לחפש את ר"מ, וברח מפניהם לבית זונות וי"א שעשה כאילו טועם מבישולי עכו"ם וי"א שאליהו הנביא נדמה לזונה הכרוכה עימו, ואח"כ ברח לבלב, וי"א שברח משום מעשה דברוריה.

מיתת ר"ח בן תרדיון - רבי יוסי בן קיסמא אמר לרבי חנינא בן תרדיון שמן השמים המליכום ואיך הוא מקהיל קהילות ללמד תורה, ושאל רבי חנינא אם יזכה לעוה"ב, ושאלו אם בא מעשה לידו, ואמר שמעות פורים נתחלפו לו במעות של צדקה וחילקם לעניים, אמר לו מחלקך יהיה חלקי וכו', ואחר ימים מועטים נפטר רבי יוסי בן קיסמא, וגדולי רומי באו לקבורו ולספוד לו, ובחזרתם ראו את רבי חנינא מלמד תורה לרבים, באו ושמרו אותו באש עם ס"ת, ושמנו ספוגים של צמר על צווארו, ואמר שמי שמבקש עלבונה של תורה יתבע את עלבונו, ושהוא רואה גליונות נשרפים ואותיות פורחות באויר, ולא רצה לפתוח פיו ולקרב מיתתו, והממונה הרבה בשלהבת ונטל את הספוגין וקפץ בעצמו לאש, ויצאה בת קול ששניהם מזומנים לחיי העוה"ב, בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת, ויש קונה עולמו בכמה שנים.

גנות ואיסור הליצנות

י"ח: ההולך לאיצטדין מקום ניוגו שוורים, או לרקום מצור, ועושים שם צחוק וליצנות, וראה שם את המנחשים והלוחשים, ואת הליצנים, הרי זה מושב לצים, וזה מביא לביטול תורה, ואמנם אם הולך לרקום ואינו מתחשב עמהם לחזקם מותר, ורבי נתן מתיר ללכת לאיצטדין מפני שצווח ומצייל אם יראה שיגחשו שם יהודי, ומפני שמעיד על האשה של הנהג להשיאה.

אין ללכת לטיטראות ולקרקסאות לר"מ הטעם מפני שמזבלים שם לע"ז - מסדרים צרכי הע"ז, וכל המקומות בחזקת זיבול, ואם נשא ונתן אסור, ולחכמים במקום שמזבלים אסור משום חשד ע"ז, ומקום שאין מזבלים אסור משום מושב לצים, ואם נשא ונתן מותר.

אשרי האיש אשר לא הלך וכו' - י"מ שההולך בעצת רשעים סופו לעמוד, ואם עמד סופו לישב, ואם ישב סופו ללוך, ואם לץ עליו הכתוב אומר "אם חכמת חכמת לך, ולצת לבדך תשא". וי"מ שלא הלך היינו לטיטראות וקרקסאות של עכו"ם, ולא עמד היינו בקנגיון צידת חיה ע"י כלבים, ולא ישב היינו בתחבולות, ואף אם לא עשה כל הנ"ל אסור להתגרות בשניה, דכתיב "ובתורתו יגהה יומם ולילה". וי"מ דקאי על אברהם שלא הלך בעצת דור הפלגה, ולא עמד בעמידת סדום, ולא ישב במושב פלישתים.

כל המתלוצץ יסורים באים עליו, וי"א שמזונותיו מתמעטים, וי"א שנופל בגיהנום, וי"א שגורם כליה לעולם שליצנות תחילתה יסורים וסופה כליה.

ניתן לשמוע שיעורים קצרים על הדף היומי ב"קול הלשון" 03-6171111
להקיש 1 (עברית) 2 (גמרא) 3 (עיוני וסיכומי הדף היומי) ואח"כ 34.

לע"נ האשה החשובה מרת העניא ז"ל בת ר' יהושע דב הי"ד,
היתה אוד מוצל מאש, והעמידה דור ישרים מבורך
צאצאים ההולכים בדרך התורה.
נלב"ע ו' שבט התשע"ח. ת.נ.צ.ב.ה.

ניתן לקבל את הגליונות בנקודות ההפצה, או בפקס.

או במייל - A0527692282@gmail.com

ניתן לקבל גליון שבועי על דף היומי במייל 9518470@gmail.com .
יצא לאור עד כה תמצית הש"ס על ברכות, מועד, ב"ק ב"מ ב"ב סנהדרין ומכות,
וכן תמצית מ"ב חלקים א' ב', ותמצית ספרי מוסר ותמצית תנ"ך.
לפרטים - 0527692282